

Fügedi János

Tánclejegyző rendszerek

I. rész

„Ha úgy érzitek, koreográfiátok értékes - írjátok le!”

Nadia Chilkovsky

Bevezetés

Tánclejegyzésen a táncos emberi mozgás kétdimenziós, rendszerint papíron való rögzítését értjük. Az eddig ismert, megközelítőleg száz tánclejegyző rendszer számos módon próbálta a mozgást megörökíteni. Kezdetben a legkézenfekvőbbnek tűnő két módszer valamelyikét használták: a tánclépések megnevezését, esetleg betűkkel való helyettesítését vagy a tánc jellemző mozdulatainak lerajzolását. Későbbi korokban a rajzok pálcika figurákra egyszerűsödtek, majd megjelentek azok a rendszerek, ahol a mozdulatokat grafikai jeleknek feleltették meg. E grafikai jelek egyes tánclejegyző rendszereknél egybeestek a rokon művészeti ág, a zene lejegyzésére használt hangjegyekkel, de sok rendszeralkotó érezte úgy, hogy elvont, absztrakt jelekkel tudja a táncot céljainak legmegfelelőbben leírni. Ez utóbbi rendszereket nevezzük szimbolikus notációnak. Bár a szimbolikus rendszerekből első pillantásra nehéz a mozgást felismerni, jelentős előnyük a szöveges illetve figura-rajzoló rendszerekkel szemben áttekinthetőségük és tömörségük.

A történeti tánclejegyző rendszereket mindig a kor és a táncstílus igényeinek megfelelően alakították ki, azaz a 19. század végéig nem törekedtek a táncos mozgáson túl bármely emberi mozgás részletes lejegyzésére alkalmas rendszer kidolgozására. Az egyszerűbb mozgásokból, általánosan ismert lépésekből felépített táncok nem kívántak bonyolult lejegyző rendszert. A lépések jelölésére, emlékezetben tartására elegendő volt egy-egy betű vagy jel. Azonban ahogy a táncok mozdulatvilága differenciáltabbá vált, a meglévő lejegyző rendszer már nem felelt meg az elvárásoknak, ezért nem használták tovább, feledésbe merült. Az új technikát, koreografálási szemléletmódot újabb, a stílus vagy technika igényeinek megfelelő, részletesebb tánclejegyző rendszerrel kísérelték meg megörökíteni. A rendszerek története így szinte teljesen párhuzamos a táncstílusok történetével, fordulópontjai egybeesnek a tánc történet főbb eseményeivel.

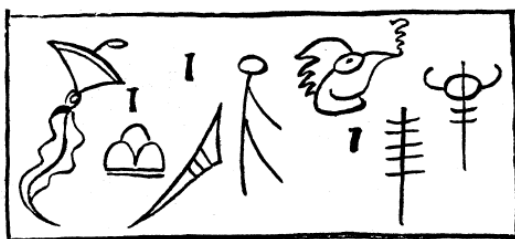
Ahogy a rendszerek mind részletesebbé és pontosabbá váltak, egyre kevesebb olyan tényező maradt, amely kétségesé tette volna a felidézett mozgás eredetiségét. Azonban teljes stílusfüggetlenséget talán egyetlen rendszernek sem sikerült kialakítania mind a mai napig. A rendszerek zöme igen erősen hagyatkozik az adott korban általánosan ismert előadásmódra, gyakran maguknak a lépéseknek az ismeretére is, amely rendszerint az évtizedek, évszázadok során feledésbe merül. Feltűnő, hogy a részletesebb tánclejegyző rendszerek a tánc három fő alkotóelemének, a térnek, az időnek (ritmus) és a dinamikai mintáknak milyen fontosságot tulajdonítanak. Eleinte csak a térbeliséget hangsúlyozták, kevesebb figyelmet szentelve és ismertnek tételezve fel a mozdulatok ritmusát. Később a tánc zenéhez való viszonyát egyre pontosabban határozták meg, azonban szinte valamennyi rendszer az előadóra bízta a mozdu-

latok dinamikai mintáit, amely pedig mai szemléletmódunk szerint az első kettővel egyenrangú stílusteremtő, esetenként a mozdulat legjellegzetesebb összetevője lehet.

Az alábbiakban a teljesség igénye nélkül időrendben bemutatom a főbb tánclejegyző rendszereket, és néhány példán keresztül vázlatosan ismertetem alapelveiket. Az áttekintés főleg a 20. századhoz érve lesz igen hiányos, mivel úgy tűnik, századunkban a tánclejegyző rendszerek virágkorukat élik, mind újabb és újabb rendszereket jelentenek be. Kisebb hányadukat csupán kutatási segédeszközként vagy szándékosan csak egyetlen táncstílus lejegyzésére alakították ki, java részüket azonban általános érvényű, táncstílusoktól független mozgáslejegyző rendszernek szánták. A tánc széles körűen használt, írott kommunikációs nyelveként természetesen az a notáció fog elterjedni, amely hiánytalanul megfelel a tánclejegyző rendszerekkel szemben felállított három alapkövetelménynek: jelei legyenek könnyen felismerhetőek és szabályrendszere logikus, egyszerű; a lejegyzés mélysége legyen megválasztható, azaz legyen alkalmas mind a vázlatos lejegyzésre, mind a bonyolult mozgások pontos, részletes megörökítésére; végül legyen fejlesztető (tehát alapelveiben általános érvényű), hogy követhesse a táncművészet fejlődését és általa adekvát módon rögzíthető legyen az újabb és újabb táncstílusokban megjelenő mozgásgondolat.

Tánclejegyzések Európán kívül

A tánclejegyzés története feltehetőleg az emberi kultúra ősrétegébe nyúlik vissza. Néhány kutató úgy véli, hogy a régi egyiptomiak hieroglifái között tánclejegyzések is találhatóak. Három hieroglif jelükről biztosan tudjuk, hogy velük a táncolás tényét jelölték, de egyikük sem szolgált a tényleges lépések meghatározására. Történeti feljegyzések azt sugallják, hogy Kínában az időszámításunk előtt kb. ezer évvel már jegyezték le a táncokat, azonban e feljegyzések az i.e. 3. századi könyvégetésekkel elpusztultak. 1500 évesnek tartják a szintén Kínában, a Tun-huang barlangban talált, T'ang dinasztia korából származó tabulaturás tánclejegyzéseket. A rajzolatok részletét mutatja be az 1. ábra. A mozgást reprezentáló jeleket a mai napig nem sikerült megfejteni.

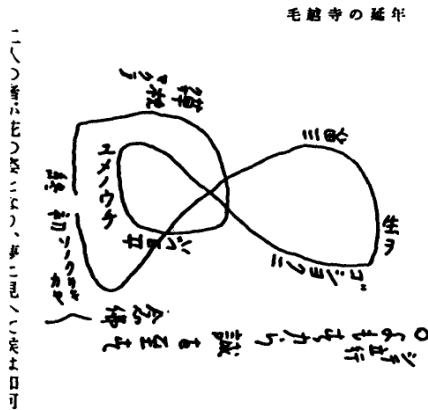
1. ábra

2. ábra

Még mindig Kínánál maradva, a Ming dinasztia korából (az i.sz. 1600-as évekből) teljesen dokumentált rituális szertartások maradtak fenn, amelyek a rítus elengedhetetlen részeként előadott táncok leírását is magukban foglalták. A 2. ábrán megfigyelhető, hogy a táncok egyes részleteit szöveggel írták le, és jellegzetes mozzanatait képpel illusztrálták.

Japánban a Motsuji-templomból a buddhista szertartás részeként lejegyzett táncok maradtak fenn a 19. század elejéről. A táncok térformájának rajza látható a 3. ábrán, a feliratok a térrajz megfelelő helyéhez tartozó szertartásbeli eseményeket írják le.

3. ábra

4. ábra

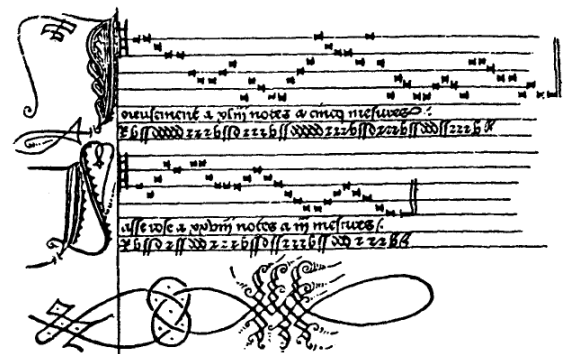
Történeti tánclejegyző rendszerek Európában

A Betű Rendszer a reneszánsz korában

Európában a táncal foglalkozó első könyvek a 15. században jelentek meg. E könyvekben a tánclejegyzés legnyilvánvalóbb, legegyszerűbb módját használták: betűket. Ha a lépések és azok előadásának stílusa jól ismert, a lejegyzés céljainak igen megfelelő, ha a lépéseket neveik kezdőbetűivel azonosítják és a táncokat e betűk sorozataként írják le. A kor „Basse Danse”-ainak („mély”, azaz ugrás nélküli táncok) általánosan elterjedt öt lépéssorát vagy motívumát az alábbiak szerint jelölték:

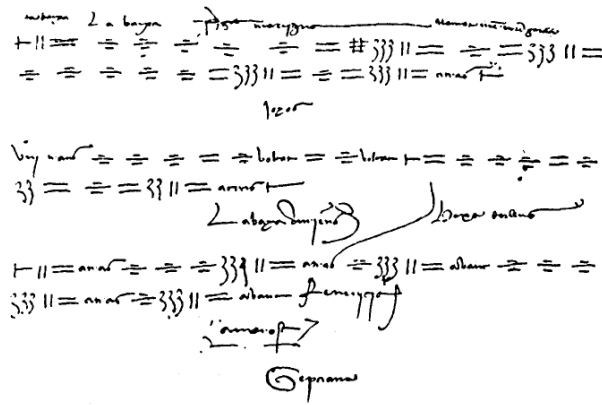
- R - révérence (a tánckezdő meghajlás)
- s - simple vagy paso (előre lépés és zárás)
- d (de) - double (három előre lépés és zárás)
- b (9) - branle vagy continenza (ingó lépés)
- r (Z) - reprise (hátra lépés)

A 15. század végén Franciaországban jelent meg az első nyomtatott könyv, amelyben a Betű Rendszert használták a táncok lejegyzésére, „L'Art et instruction de bien dancier” címmel. E könyvből mutat példát a 4. ábra. Szintén a Betű Rendszerrel írták le a táncokat - fekete papíron ezüst és arany betűkkel - a kor egyik legszebb táncgyűjteményében, az 1460-ban kiadott „Arany” vagy „Burgundiai Kézirat”-ban, amelyet tulajdonosáról „Ausztriai Margit Tánckönyvének” is neveznek. A könyv egy tánclejegyzése látható az 5. ábrán.

5. ábra

A megközelítőleg 200 évig használt Betű Rendszer egyszerű volt és célját igen jól szolgálta. Ennek ellenére egy ismeretlen katalán táncmester a betűket jelekké formálta és így megalkotta az első szimbolikus tánclejegyző rendszert. A Barcelona melletti Cervera város helytörténeti archívumában őrzött kéziratos könyvét a tánctudomány Cerverai Kéziratként említi. E könyvből látható példa a 6. ábrán.

6. ábra

Az a tudás azonban, hogy a reneszánsz táncok Betű Rendszerrel jelölt lépései mit jelentenek mozgásban, hogyan kell előadni e lépéseket, a mai korra Thoinot Arbeau révén maradt. Eredeti nevén Jehan Tabourot jezsuita pap 1589-ben kiadott „Orchesographie” című könyvében részletesen leírta az egyéb helyen betű-kódokkal jelölt lépéseket, az előadásmódot és az elvárt táncos magatartást. Szöveges magyarázatait rajzos illusztrációkkal tette szemléletesebbé. A táncok menetét és a lépések zenéhez való viszonyát - a zenei szinkront - pedig úgy adta meg, hogy a lépésneveket a zenei hangjegyekkel egy sorba írta. A 7. ábrán két lépés jellemző mozzanatát bemutató rajz látható Arbeau könyvéből, a 8. ábrán pedig e két lépést variáló galliard leírása. Könyvét a századok folyamán többször kiadták, legutóbb 1967-ben.

GREVE DROITE
OR
PIED EN L’AIR DROIT

GREVE GAUCHE
OR
PIED EN L’AIR GAUCHE

7. ábra

Pied en l’air droit	} fleuret
Pied en l’air gauche	
Grève droite	
Pied en l’air gauche	} fleuret
Pied en l’air droit	
Grève gauche	
Saut majeur	
Posture droite	
Reverse	
Pied en l’air gauche	} fleuret
Pied en l’air droit	
Grève gauche	
Pied en l’air droit	} fleuret
Pied en l’air gauche	
Grève droite	
Saut majeur	
Posture gauche	

8. ábra